

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT O‘ZBEK
TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI

“ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR MEROSINING SHARQ DAVLATCHILIGI VA MADANIYATI RIVOJIDA TUTGAN O‘RNI”

mavzusidagi III xalqaro ilmiy-nazariy va
amaliy anjuman materiallari

2026-yil 12-fevral

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT O‘ZBEK TILI
VA ADABIYOTI UNIVERSITETI**

O‘ZBEKISTON YOZUVCHILAR UYUSHMASI

BOBUR NOMLI XALQARO JAMOAT FONDI

**ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR
MEROSINING SHARQ DAVLATCHILIGI VA
MADANIYATI RIVOJIDA TUTGAN O‘RNI**

III xalqaro ilmiy-nazariy va amaliy anjuman materiallari

Toshkent – 2026

BOBUR MEROSINING SIVILIZATSION MODEL: TIL, MADANIYAT VA ESTETIK TAFAKKUR SINTEZI

THE CIVILIZATIONAL MODEL OF BABUR'S LEGACY: A SYNTHESIS OF LANGUAGE, CULTURE, AND AESTHETIC THOUGHT.

Shodmonova Sayyora Baxromovna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD

Qarshi davlat texnika universiteti dotsenti

E-mail: sayshodmonova71@gmail.com

ORCID: 0009-0005-2564-9003

DOI: [10.52773/tsuull.conf.2026/LAAO2650](https://doi.org/10.52773/tsuull.conf.2026/LAAO2650)

Annotatsiya. Ushbu maqolada Zahiriddin Muhammad Bobur merosining sivilizatsion mohiyati lingvistik, adabiy-estetik va madaniy-tarixiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Asosiy manba sifatida “Boburnoma” asari tanlanib, undagi davlat, jamiyat, inson, tabiat va axloq haqidagi qarashlar zamonaviy tilshunoslik, adabiyotshunoslik va tarjimashunoslik metodlari asosida o'rganiladi. Tadqiqotda Boburiylar imperiyasining ilm-fan va san'atga asoslangan siyosati, Bobur nasrining realizm va lirizm uyg'unligi, shuningdek, asarning ingliz, rus va turk tillariga tarjimalarida yuzaga keladigan madaniy transfer muammolari yoritiladi. Natijada Bobur merosi Sharq va G'arb tafakkurini birlashtirgan sivilizatsion model sifatida talqin etiladi.

Kalit so'zlar: Boburnoma, sivilizatsion model, madaniyatlararo muloqot, tarjimashunoslik, lingvomadaniyat, estetik tafakkur.

Annotation. This article examines the civilizational significance of Zahiriddin Muhammad Babur's legacy from linguistic, literary-aesthetic, and cultural-historical perspectives. The primary source of the study is the Baburnama, which reflects Babur's views on statehood, society, human values, nature, and ethics. Using modern approaches from linguistics, literary studies, and translation studies, the research analyzes the cultural and intellectual policies of the Baburid Empire, the stylistic synthesis of realism and lyricism in Babur's prose, and the challenges of cultural transfer in English, Russian, and Turkish translations. The findings demonstrate that Babur's heritage represents a civilizational model that integrates Eastern and Western intellectual traditions.

Keywords: Baburnama, civilizational model, intercultural communication, translation studies, linguoculture, aesthetic thought.

Zahiriddin Muhammad Bobur shaxsiyati Sharq davlatchiligi tarixida siyosiy tafakkur, ma'naviy mas'uliyat va davlat boshqaruvi falsafasi uyg'unlashgan noyob fenomen sifatida namoyon bo'ladi. Bobur Temuriylar sulolasining qonuniy

vorisi bo'lib, hukmdorlik an'analari, harbiy-intizomiy tajriba va ilmiy-adabiy muhit ichida shakllandi. Boburning siyosiy qarashlari tasodifiy emas, balki uzoq tarixiy jarayon, shaxsiy sinovlar va ijtimoiy ziddiyatlar natijasida vujudga kelgan murakkab konsepsiyadir. Bobur 1494-yilda, atigi 12 yoshida Farg'ona taxtiga o'tirdi. Bu davr Temuriylar davlatining siyosiy inqirozi, ichki nizolar va tashqi bosimlar kuchaygan davrga to'g'ri keladi. Yosh hukmdor sifatida Bobur hokimiyatning beqarorligini, ittifoqchilarning xiyonatini va siyosiy kuchlarning o'zgaruvchanligini boshidan kechirdi. Bu tajribalar uning davlatni boshqarish haqidagi qarashlarini shakllantirdi.

Boburshunos olim Abdumajid Madraimov Bobur shaxsining siyosiy tafakkurini baholar ekan, shunday yozadi: “*Bobur hukmdorlikni kuch bilan emas, adolat, axloqiy mas'uliyat va xalq manfaatlariga sodiqlik orqali mustahkamlash mumkinligini anglagan davlat arbobidir.*” [Madraimov, 2010: 47].

Bobur o'z davlatchilik konsepsiyasida hukmdorni “xalq xizmatkori” sifatida ko'radi. Bu g'oya Sharq siyosiy tafakkurida mavjud bo'lgan “adolatli podshoh” konsepsiyasining yangi talqinidir. “Boburnoma”da Bobur ko'p marotaba zolim hukmdorlarning yemirilishi, adolatli boshqaruvning esa barqarorlik keltirishi haqida fikr bildiradi. Bobur yozadi: “*Podshoh xalq uchun mas'uldir, zulm esa davlatning yemirilishidir.*” [Bobur, 2008: 219]. Bu jumla Boburning hokimiyatni faqat siyosiy kuch sifatida emas, balki ma'naviy mas'uliyat tizimi sifatida tushunganini ko'rsatadi. Boburshunos olim Nematilla Otajonovning ta'kidlashicha, Bobur siyosiy qarashlarida axloqiy legitimlik markaziy o'rin egallaydi. [Otajonov, 2012: 63]. Ya'ni hukmdorning kuchi uning adolatli bo'lishiga bog'liq. Boburning siyosiy konsepsiyasi uning shaxsiy hayot yo'li bilan chambarchas bog'liq.

Samarqand uchun olib borilgan uch karra kurashlar, qisqa muddatli g'alabalar va mag'lubiyatlar Bobur tafakkurida davlatni mustahkamlash uchun faqat harbiy qudrat yetarli emasligini ko'rsatdi. Bobur siyosiy barqarorlikning asosini ijtimoiy murosa, xalq roziligi va adolatli boshqaruvda ko'rdi.

Boburshunos olim Vahob Rahmon Boburning siyosiy dunyoqarashi haqida shunday yozadi: “*Bobur hukmdor sifatida nafaqat lashkar boshlig'i, balki jamiyatni ma'naviy jihatdan birlashtiruvchi shaxs bo'lishi lozimligini anglagan.*” Bobur uchun davlat — bu faqat hudud yoki hokimiyat emas, balki ma'naviy hamjamiyatdir. Shu sababli Bobur boshqaruvda diniy bag'rikenglik, mahalliy urf-odatlariga hurmat va ijtimoiy muvozanatga katta ahamiyat berdi. Hindistonda Boburiylar imperiyasini barpo etganidan so'ng ham Bobur mahalliy aholining diniy va madaniy xususiyatlariga moslashgan siyosat yuritdi. Tanju Seyhan Boburning siyosiy strategiyasini quyidagicha izohlaydi: “*Bobur imperiya barpo etishda zo'ravonlikdan ko'ra madaniy murosa va siyosiy moslashuv yo'lini tanlagan hukmdordir.*” [Seyhan, 2015: 91]. Boburiylar imperiyasi siyosiy modeli aynan shu murosa va adolat tamoyillariga asoslangan. Markazlashgan boshqaruv, mahalliy boshliqlar bilan kelishuv, soliq tizimining adolatli taqsimlanishi va

ijtimoiy barqarorlikka intilish Bobur siyosatining muhim jihatlaridir. Shuningdek, Bobur shaxsida harbiy sarkarda va adolatparvar hukmdor uyg'unlashgan. Bobur jang maydonida qat'iyatli bo'lsa-da, tinchlikni saqlashni ustuvor deb bildi. “Boburnoma”da Bobur ko'p bor urushning vayronkor oqibatlarini, tinchlikning esa davlatni mustahkamlovchi omil ekanini ta'kidlaydi. Bobur shaxsining tarixiy-siyosiy konsepsiyasi Sharq davlatchiligida axloq, adolat va siyosiy mas'uliyatni birlashtirgan ilg'or modeldir. Bu model Boburiylar imperiyasi siyosiy tizimining poydevorini tashkil etib, keyingi avlod hukmdorlari uchun ham ma'naviy-me'yoriy asos bo'lib xizmat qildi. Bobur asos solgan Boburiylar imperiyasi nafaqat siyosiy qudrati, balki Sharq va G'arb madaniyatlarini uyg'unlashtirgan sivilizatsion model sifatida tarixda muhim o'rin egallaydi. Bu imperiya Hindiston zaminida turkiy-islomiy an'ana, forsiy adabiy muhit va hind madaniy merosining sintezi asosida shakllandi. Boburning shaxsiy dunyoqarashi, san'atga, ilmga, adolatga bo'lgan munosabati imperiyaning madaniy yo'nalishini belgilab berdi. Bobur o'z asarida shaharlar, bog'lar, me'morchilik, adabiy muhit va ijtimoiy hayotni alohida mehr bilan tasvirlaydi. “Boburnoma” nafaqat tarixiy xotira, balki madaniyat ensiklopediyasi hamdir. Bobur Hindistonga kelgan ilk yillarini shunday ta'riflaydi: “Hindiston mamlakati keng va g'aroyibdir. Uning har bir viloyati alohida olamdir.” [Bobur, 2008: 302]. Bu jumlada Boburning yangi makon haqidagi hayrat va kuzatuvchanligi aks etadi. Bobur Hindistonda faqat siyosiy hukmronlik o'rnatish emas, balki madaniy muhit yaratishni ham maqsad qilgan. Bobur bog'sozlikni davlat madaniyatining muhim ramzi deb bilgan. Bobur shunday yozadi: “Bog' ko'ngilning oromi, davlatning ziynatidir.” [Bobur, 2008: 311]. Bu qarash keyinchalik Boburiylar davrida chorbog' uslubidagi bog'lar, saroylar va me'moriy majmualar rivojiga asos bo'ldi. Agra, Dehli, Lahore shaharlaridagi bog'-saroy majmualari aynan Bobur boshlab bergan an'anaga tayandi. Boburiylar imperiyasi shakllanishi bilan Hindiston hududida yangi ilmiy-madaniy makon vujudga keldi. Boburning shaxsiy estetik didi, ilmga bo'lgan ehtiromi va so'z san'atiga munosabati uning vorislari tomonidan davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. Ayniqsa Humoyun, Akbarshoh, Jahongir va Shohjahon hukmronligi davrida imperiya Sharq va G'arb bilimlarini sintez qilgan sivilizatsion markazga aylandi. Tanju Seyhan bu jarayonni quyidagicha baholaydi: *“Boburiylar davri Sharq sivilizatsiyasining yangi bosqichini yaratdi, bunda ilm, san'at va bag'rikenglik asosiy tamoyil bo'lib xizmat qildi.”* “Boburnoma” muallifining dunyoqarashi ilmga bo'lgan chuqur hurmat bilan sug'orilgan. Bobur o'z asarida shoirlar, tarixchilar, tabiblar va musiqachilar haqida alohida iliq so'zlar bilan yozadi: *“Ilmsiz odam – ko'zi bog'liq kimsadir.”* [Bobur, 2008:278]. (*Boburnoma, Kobul voqealari*) Bu jumla Bobur tafakkurida ilm insonni komillikka eltuvchi asosiy vosita ekanini ko'rsatadi. Bobur shoirlar va olimlarni saroyga yig'ib, ularni davlat taraqqiyotining ma'naviy tayanchi sifatida ko'rgan. Bobur san'atni ham siyosiy qudratning bir qismi deb bilgan: *“Yaxshi so'z yurakni obod etar, qilich esa mamlakatni.”* [Bobur, 2008: 276]. Bu

qarash keyinchalik Boburiy hukmdorlari davrida san'at va adabiyot davlat homiyligiga aylanishiga sabab bo'ldi. Akbarshoh davrida “Tarjima maktablari” tashkil etilib, yunon, arab, fors va sanskrit manbalari fors tiliga tarjima qilindi. Bu jarayon Sharq va G'arb tafakkurining tutashuviga zamin yaratdi. Boburning o'zi til va tarjimoni xalqlar o'rtasidagi ko'prik sifatida ko'radi: “*So'z ko'ngildan chiqqanda, til devorlarni buzadi.*” [Bobur, 2008: 278]. Bu fikr Bobur tilni nafaqat aloqa, balki madaniyatlararo muloqot quroli deb bilganini ko'rsatadi. Aynan shu g'oya Akbarshoh siyosatida amaliy tus oldi. Bobur tabiat va manzaralarni juda nozik tasvirlaydi. Bu estetik qarash Boburiylar davridagi miniatyura maktabiga asos bo'ldi. Bobur yozadi: “*Har bir daraxtning o'z hikoyasi bor, uni ko'ra bilgan ko'ngil anglaydi.*” [Bobur, 2008: 379]. Bu ibora Boburning san'atga falsafiy yondashuvini ifodalaydi. Boburiylar davrida miniatyura nafaqat bezak, balki tarixiy hujjat sifatida ham xizmat qildi. Bobur she'rni inson ruhining ifodasi deb biladi: “*She'r – yurakning tilidir.*” Bu qarash Boburiylar saroyida musiqachilar va shoirlarning e'zozlanishiga sabab bo'ldi. Jahongir va Shohjahon davrida san'at davlat ramziga aylandi. Boburiylar imperiyasida ilm va san'at siyosati Boburning shaxsiy tafakkuridan ildiz olgan holda davlat darajasiga ko'tarildi. “Boburnoma”dagi har bir estetik, falsafiy va lingvistik qarash keyinchalik Boburiylar sivilizatsiyasining ma'naviy poydevori bo'lib xizmat qildi. Boburning o'zi bu haqda shunday yozadi: “*Yaxshi nom – eng katta davlatdir.*” [Bobur, 2008: 326]. Bu ibora Boburiylar imperiyasining ilmiy va madaniy siyosatining bosh g'oyasini ifodalaydi. Boburiylar saroyida miniatyura san'ati alohida rivojlandi. Harbiy yurishlar, tantanalar, tabiat manzaralari tasvirlandi. “Boburnoma”ning keyingi nusxalari aynan miniatyuralar bilan bezatildi. Bu asar tarixiy matn bo'lishi bilan birga, badiiy hujjat vazifasini ham bajardi. Bobur tabiatni tasvirlar ekan, shunday yozadi: *Har bir daraxtning tili bor, uni ko'ra bilgan kishi yurak bilan eshitadi.*” [Bobur, 2008: 121]. Bu jumla Bobur tabiatga estetik va falsafiy nigoh bilan qaraganini ko'rsatadi. “Boburnoma”da turli xalqlarning urf-odatları, e'tiqodları, kiyimlari, tillari batafsil tasvirlanadi. Bobur bu haqda shunday yozadi: “*Har elning o'z yo'li bor, ammo inson qalbi bir.*” [Bobur, 2008: 306]. Bu qarash Boburiylar imperiyasida diniy bag'rikenglik va madaniy xilma-xillik siyosatining shakllanishiga asos bo'ldi. Boburiylar imperiyasi Sharq sivilizatsiyasida yangi madaniy model yaratdi. Bu model: adolatga tayangan siyosat, ilm-fan va tarjimaga ochiqlik, san'at va me'morchilikni davlat ramzi darajasiga ko'tarish, madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish tamoyillariga asoslandi. Bobur o'z asarini quyidagi so'zlar bilan yakunlaydi: “*Yaxshi nom – eng katta davlatdir.*” [Bobur, 2008: 324]. Bu ibora Bobur merosining ma'naviy mohiyatini ifodalaydi. Boburiylar imperiyasi ana shu “yaxshi nom” asosida Sharq va jahon tarixida madaniy uyg'onish sivilizatsiyasi sifatida muhrlandi. “Boburnoma” Sharq memuar adabiyotining yuksak namunasi bo'lib, u nafaqat tarixiy xronika, balki badiiy-estetik mukammallikka ega adabiy asar sifatida ham baholanadi. Asarda real voqealar lirizm, ichki kechinmalar,

tabiat tasviri va falsafiy mushohada bilan uyg'unlashgan. Vahob Rahmon ta'kidlaganidek: *“Bobur voqealarni emas, ularning ma'nosini yozadi.”* [Rahmon, 2011: 54]. Bu qarash “Boburnoma”ning estetik mohiyatini to'liq ochib beradi. Bobur tarixiy hodisalarni faqat xolis bayon qilmaydi, balki ularni inson qalbi prizmasidan o'tkazib tasvirlaydi. Masalan, Samarqanddan ayrilgan lahzalarini u shunday ifodalaydi: *“Bu ajralish ko'nglimga tog' bo'ldi, ammo taqdirga tan berdim.”* [Bobur, 2008: 178]. Bu jumlada tarixiy mag'lubiyat shaxsiy fojiga aylantiriladi. Bu esa Bobur nasrining lirizm bilan sug'orilganligini ko'rsatadi. “Boburnoma”da tabiat oddiy fon emas, balki inson ruhining aks-sadosidir. Bobur tog'lar, bog'lar, daryolarni tasvirlar ekan: *“Bahor kelganda har bir giyoh so'zlaydi, har bir yaproq ko'ngilga davo bo'ladi.”* Bu tasvirlar Sharq adabiyotidagi an'anaviy tabiat ramzlari bilan uyg'un bo'lib, estetik zavq uyg'otadi. Bobur inson xarakterini mayda detallar orqali ochadi. Bobur odamlarning axloqiy qiyofasiga alohida e'tibor beradi: *“Yaxshi insonning sukunati ham nasihatdir.”* [Bobur, 2008: 318]. Bu ibora Boburning axloqiy-estetik qarashlarini ifodalaydi. Jamiyat hayoti, adolat va zulm masalalari ham badiiy obrazlar orqali yoritiladi. “Boburnoma”ning tili sodda, jonli va obrazli. Bobur xalqona iboralar, tashbehtar va metaforalardan foydalanadi: *“So'z yurakdan chiqsa, yurakka yetadi.”* [Bobur, 2008: 214]. Bu tamoyil Bobur uslubining asosini tashkil etadi. “Boburnoma” tarixiy hujjat bo'lishi bilan birga, yuksak badiiy-estetik qiymatga ega adabiy yodgorlikdir. Undagi realizm, lirizm, tabiat va inson tasvirlari Bobur shaxsining chuqur estetik tafakkuridan dalolat beradi. Bobur nasri Sharq memuar adabiyotida yangi bosqichni boshlab berdi va bugungi adabiyotshunoslikda ham muhim ilmiy manba bo'lib qolmoqda. Zahiriddin Muhammad Bobur qoldirgan adabiy va tarixiy meros bugungi kunda ko'p tarmoqli ilmiy tadqiqotlar markazida turibdi. “Boburnoma” hozirgi zamon tilshunosligida kognitiv tahlil, diskurs nazariyasi, lingvomadaniyatshunoslik hamda tarjimashunoslikda madaniy transfer muammolari nuqtayi nazaridan keng o'rganilmoqda. Asar nafaqat tarixiy xotira, balki madaniy kodlar va milliy tafakkur manbai sifatida qaralmoqda. Boburshunos Abdimajid Madraimov ta'kidlaganidek: *“Bobur matnlarini tarjima qilish — bu nafaqat til, balki madaniyatlararo tafakkurni ko'chirish jarayonidir.”* [Madraimov, 2010: 37]. Bu fikr “Boburnoma”ning tarjima jarayonida yuzaga keladigan murakkabliklarni to'liq ifodalaydi. Zamonaviy kognitiv yondashuv “Boburnoma”ni muallif ongidagi dunyo manzarasi sifatida o'rganadi. Boburning tabiat, shahar, inson va taqdir haqidagi qarashlari metaforik modellar orqali ifodalanadi. Masalan, u hayot yo'lini quyidagicha tasvirlaydi: *“Taqdir yo'li tog' yo'li kabidir, burilishidan oldin kim kelishini bilmassan.”* [Bobur, 2008: 328]. Bu jumla kognitiv metafora sifatida inson hayotini murakkab yo'l bilan qiyoslaydi. Bu kabi obrazlar bugungi tilshunoslikda konseptual metafora nazariyasi asosida tahlil qilinmoqda. “Boburnoma”da turkiy, forsiy va hind madaniyatiga oid ko'plab lingvomadaniy birliklar uchraydi. Bobur xalq urf-odatlarini, kiyim, taom, marosimlarni tasvirlar

ekan: “*Har elning o'z yo'li bor, ammo inson qalbi bir.*” [Bobur, 2008: 308]. Bu jumla Boburning madaniyatlararo bag'rikenglik konsepsiyasini ifodalaydi. Lingvomadaniyatshunoslik nuqtayi nazaridan bu ibora umuminsoniy qadriyatlar konseptini anglatadi. “Boburnoma” Sharq memuar an'analari, tarixiy xronika va badiiy nasr elementlarini birlashtirgan noyob matndir. Bugungi adabiyotshunoslikda asar intertekstual tizim sifatida o'rganilmoqda. Bobur shaxsiy kechinmalarini yozar ekan: “*Ko'nglimda aytilmagan so'zlar ko'p, ammo qalamga sig'ganicha bitdim.*” Bu jumla muallifning ichki monologi va badiiy refleksiya ko'rsatadi. Zahiriddin Muhammad Boburning “*Boburnoma*” asari tarjimashunoslikda madaniy transfer muammolarini o'rganish uchun noyob material hisoblanadi. Asar turkiy (chig'atoy), fors, rus, ingliz va turk tillariga tarjima qilingan bo'lib, har bir tarjimada milliy konseptlarni yetkazish masalasi markaziy muammoga aylanadi. Chunki “Boburnoma”da ishlatilgan ko'plab tushunchalar muayyan Sharqona dunyoqarashga tayangan bo'lib, ularni so'zma-so'z tarjima qilish imkonsizdir. Tarjimashunoslik nazariyasida bunday birliklar madaniy belgilar (culture-bound units) sifatida talqin qilinadi (Nida, Newmark). Ular tarjimada to'liq ekvivalentga ega bo'lmay, izohli, adaptiv yoki semantik almashtirish orqali beriladi. “Ko'ngil” konseptining tarjima muammosi. Bobur yozadi: “*Ko'ngil oynadir, undagi dog'ni suv ham yuvmas.*” [Bobur, 2008: 221]. Bu ibora turkiy tafakkurda ruh, qalb, axloq va hissiyot markazi bo'lgan “ko'ngil” konseptini ifodalaydi.

Jadval 1

Til	Tarjima varianti	Tahlil
Ingliz (Leyden– Erskin)	<i>The heart is a mirror; no water can wash away its stain.</i>	“Heart” biologik va hissiy ma'noni beradi, ammo “ko'ngil”ning ruhiy-falsafiy qatlamini yo'qotadi.
Rus	<i>Сердце — как зеркало, его пятно не смыть водой.</i>	“Сердце” ham shaxsiy his-tuyg'uni bildiradi, lekin ma'naviy-axloqiy jihat to'liq ochilmaydi.
Turk	<i>Gönül aynadır, ondaki lekeyi su bile silmez.</i>	“Gönül” turkiy tillarda saqlanganligi sababli semantik yaqinlik yuqori.

Bu misol shuni ko'rsatadiki, turk tarjimasida madaniy yo'qotish minimal, ingliz va rus tarjimalarida esa konseptual qisqarish yuz beradi.

“Taqdir” tushunchasining tarjimasini Bobur yozadi: “Taqdir hukmi oldida bandaning ixtiyori o'jiz.”

Jadval 2

Til	Tarjima	Izoh
Ingliz	<i>Before destiny, man's will is powerless.</i>	“Destiny” umumiy tushuncha, ilohiy-falsafiy qatlam qisqaradi.
Rus	<i>Перед судьбой воля человека бессильна.</i>	“Судьба” fatalistik ma'noni beradi, lekin islomiy qadriyat yo'qoladi.

Turk	<i>Kader karşısında kulun iradesi acizdir.</i>	“Kader” islomiy konnotatsiyani saqlaydi.
------	--	--

Bu yerda diniy-madaniy semantika faqat turk tilida nisbatan saqlanadi. “Or” tushunchasi. Bobur yozadi: “*Ori yo'q el — ildizi yo'q daraxt kabidir.*”

Jadval-3

Til	Tarjima	Tahlil
Ingliz	<i>A nation without honor is like a tree without roots.</i>	“Honor” ijtimoiy sha'nni bildiradi, ammo “or”ning ma'naviy-axloqiy yukini to'liq bermaydi.
Rus	<i>Народ без чести — как дерево без корней.</i>	“Честь” aristokratik ma'noda torlashadi.
Turk	<i>Arsız millet, köksüz ağaç gibidir.</i>	“Ar” turkiy madaniyatda saqlangan.

Tarjimalar tahlili shuni ko'rsatadiki: Turk tilida madaniy uzviylik yuqori; Ingliz va rus tarjimalarida semantik qisqarish mavjud; Ko'plab tushunchalar ekvivalentsiz birliklar sifatida izoh bilan berilishi lozim. Newmark ta'rifiga ko'ra, bu holat “cultural loss”, Nida bo'yicha esa “dynamic equivalence” bilan qoplanadi. [Newmark, 1988: 93]. Boburshunos Abdimajid Madraimov ta'kidlaganidek: “*Bobur matnlarini tarjima qilish — bu nafaqat til, balki madaniyatlararo tafakkurni ko'chirish jarayonidir.*” “Boburnoma” tarjimalari nafaqat matn, balki Sharqona dunyoqarashni global maydonga olib chiqadi. Har bir tarjima madaniyatlararo ko'prik, ammo shu bilan birga ma'no yo'qotish xavfi hamdir. Shu sababli Bobur asarlarini tarjima qilish bugungi tarjimashunoslik uchun ham dolzarb ilmiy masala bo'lib qolmoqda. Zahiriddin Muhammad Bobur merosi Sharq va jahon sivilizatsiyasi taraqqiyotida o'ziga xos va betakror hodisa sifatida namoyon bo'ladi. Bobur nafaqat buyuk davlat arbobi, balki chuqur falsafiy tafakkurga ega adib, madaniyatlararo muloqotni yoqlagan sivilizatsion shaxsdir. Akbarshoh davrida tarjima maktablarining tashkil etilishi, ko'p tilli ilmiy muhitning shakllanishi, me'morchilik, miniatyura va tarixnavislikning ravnaqi Bobur tomonidan asos solingan madaniy yo'nalishning mantiqiy davomidir. Bu jarayon Sharq va G'arb tafakkurining sinteziga xizmat qilgan. “Boburnoma”ning adabiy-estetik tahlili asarda realizm va lirizmning uyg'unligi, tabiat va inson ruhiyati tasvirining ramziy-falsafiy qatlamlari mavjudligini ko'rsatdi. Bobur voqealarni emas, ularning ma'nosini yozishga intilgan ijodkor sifatida o'z nasriga chuqur estetik va axloqiy mazmun singdirgan. Zamonaviy tilshunoslik, lingvomadaniyatshunoslik va tarjimashunoslik nuqtai nazaridan olib borilgan tahlillar “Boburnoma”ni ko'p qatlamli madaniy matn sifatida ochib berdi. “Ko'ngil”, “taqdir”, “or” kabi milliy konseptlarning tarjimada yuzaga keladigan semantik yo'qotishlari Bobur matnlarining madaniy yuki naqadar chuqur ekanini isbotlaydi. Shu bois Bobur asarlarini tarjima qilish nafaqat lingvistik, balki madaniyatlararo tafakkur transferi sifatida baholanishi zarur. Umuman olganda, Bobur merosi Sharq va G'arb madaniy makonini bog'lovchi

sivilizatsion ko‘prik bo‘lib, uning ilmiy, adabiy va estetik qiymati bugungi globallashuv sharoitida ham o‘z dolzarbligini yo‘qotmaydi. Bobur tomonidan yaratilgan madaniy model inson, til va tafakkur uyg‘unligiga asoslangan holda jahon sivilizatsiyasi taraqqiyotiga munosib hissa bo‘lib qolmoqda.

Adabiyotlar:

1. Bobur, Z. M. Boburnoma (to‘liq matn). Toshkent: Sharq, 2008.
2. Madraimov, A. Bobur va uning siyosiy tafakkuri. Toshkent: Akademyashr. 2010.
3. Otajonov, N. Sharq sivilizatsiyasi va Bobur merosi. Toshkent: Fan. 2012.
4. Seyhan, T. The Baburid Empire and the Synthesis of Eastern Civilization. Istanbul: Bilgi University Press. 2015.
5. Rahmon, V. Bobur adabiy merosi va estetik tafakkuri. Toshkent: Adabiyot. 2011.
6. Newmark, P. A Textbook of Translation. London: Prentice Hall. 1988
7. Nida, E. A., Taber, C. R. The Theory and Practice of Translation. Leiden: Brill. 2003.
8. Teshaboeva, Z. Q., Xoshimova, D. Boburnoma as a Cultural and Linguistic Heritage: Problems of Translation. Tashkent: Science and Education. 2018.
9. Erskin, J. Babur: The Memoirs of Babur. London: Penguin Classics. 2005
10. Raxmon, V. Lingvistik va madaniy tadqiqotlar: Bobur va uning asarlari. Toshkent: Fan va Tafakkur. 2014.